

ПЕДАГОГИКА ИЛИМДЕРИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PEDAGOGICAL SCIENCES

Усон уулу Ж.

**БОЛОЧОКТОГУ ДЕНЕ ТАРБИЯ МУГАЛИМИНИН
 КЕСИПТИК КАЛЫПТАНУУСУНДА ПЕДАГОГИКАЛЫК
 ПРАКТИКАНЫН ОРДУ**

Усон уулу Ж.

**РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ
 В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА БУДУЩИХ
 УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

Uson uulu J.

**THE ROLE OF TEACHING PRACTICE
 IN SHAPING THE PROFESSIONALISM OF FUTURE
 TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE**

УДК:371.3 (796.071.4)

Педагогикалык практикада студент жогорку окуу жайында алган теориялык билимдерин практикада колдонуу, кесиптик билгичтиктерди, көндүмдөрдү калыптандыруу, окуучулар менен окуу-тарбия иштерин жүргүзүү жана башкалар жөнүндө сөз болот. Практиканын негизги ролу студенттердин кесиптик педагогикалык компетенттүүлүгүн жогорулатууда, же болбосо мугалимдин функциясынын толугу менен аткарышы, окуу-тарбиялык процесстерди уюштуруудагы жеке педагогдук сапатты калыптандыруу болуп саналат. Окуучуларды тарбиялоодо педагогикалык комплекстүү мамиле түзүү мүмкүнчүлүгү практика учурунда ишке ашат. Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен педагогикалык практиканын дагы бир өзгөчөлүгү, студенттин педагогикалык иш менен таанышуусу мугалим-класс жетекчи катары кесипкөй эмгектин чыныгы көйгөйлөрүнө кириши. Ошондуктан педагогикалык практика учурунда студенттин ишмердиги кесипкөй мугалим катары ишинин мазмуну жана көлөмү жогору деңгээлде болушу негизги талаптардын бири.

Негизги сөздөр: педагогикалык практика, дене тарбия, калыптандыруу, мектеп, педагогика, психология, ишмердүүлүк, фактор, окуу процесси.

В данной статье рассматривается педагогическая практика в вузе, где студент получает теоретические знания и применяет их на практике, профессиональные знания, умения, проведение с учащимися учебно-воспитательной работы. Главная роль практики – это повышение профессиональной педагогической компетентности или выполнение функции учителя, организация учебно-воспитательного процесса в качестве педагога. Практика дает возможность построить с учащи-

мися комплексные педагогические отношения. Учитывая выше сказанное, еще одна особенность педагогической практики – это ознакомление студентами педагогической работы, введение как руководителя учитель-класс. Поэтому сегодня основным требованием практики является то, что во время её прохождения деятельность студента как профессионального учителя должна быть на высоком содержательном уровне.

Ключевые слова: педагогическая практика, физическое воспитание, формирование, школа, педагогика, психология, деятельность, фактор, учебный процесс.

This article discusses the pedagogical practice in the university, where the student receives theoretical knowledge and applies it in practice, professional knowledge, skills, conducting educational work with students. The main role of the practice is to increase the professional pedagogical competence or fulfill the functions of a teacher, to organize the teacher's qualities in the educational process. Practice makes it possible to build a complex pedagogical attitude with students. Considering the above, another feature of the pedagogical practice of familiarizing students with pedagogical work, the introduction as a teacher-class leader. Therefore, today the main requirement of practice is that during its passage the activity of a student as a professional teacher should be at a high substantive level.

Key words: pedagogical practice, physical education, formation, school, pedagogy, psychology, activity, factor, educational process.

Педагогикалык кесип – бул адам таануу илими, адамдын татаал жан дүйнөсүнө тынымсыз кирүү болгондуктан жогорку окуу жайларда жаш муундардын калыптанышын жаңы фармацияга

карата өзгөртүү максатында жаңы муундун мугалимдерин даярдоого өзгөчө көңүл бурулуусу зарыл [7].

Педагогикалык практикага бөлүнгөн убакыт чектелгендиктен, практика учурунда студент-практиканттардын өз алдынча чыгармачыл илимий ишмердүүлүккө умтулуусун эффективдүү уюштуруу жогорку окуу жайынын негизги милдеттери болуп саналат. Педагогикалык практика учурунда социалдык-педагогикалык жана адистик мамилелерди бүтүндүктө сактоо менен студент-практиканттардын илимий чыгармачыл өз алдынчалыкта болот [1].

Азыркы учурда бул багыттар боюнча ар тараптуу изилдөөлөр жүргүзүлүдө. Б.П. Зязин төмөндөгүдөй дейт: «Биз үчүн адамдын өзүнүн кесибине аң-сезимдүү калыптануусу приоритет болуп саналат».

Болочок дене тарбия мугалиминин педагогикалык практика учурунда кесипке калыптануусунун маңызын кароодон, студенттин жогорку билим алуудагы негизги максаты болуп, инсандык деңгээлде кесиптик калыптануусу жана инсандык өнүгүүсү деген тыянакка келдик. Ошондуктан педагогикалык практика учурунда студент өзүнүн ишмердүүлүктөрүндө төмөндөгү суроолорду коюусу зарыл:

- ар кандай жеке учурларга, шарттарга көз каранды болбош үчүн эмне кылуу керек?
- Бул шартты чечүү үчүн кесиптик даярдык менен кандай мамиле жасоо керек?
- Ар кандай кесиптик ишмердүүлүктөрдүн стратегиясын иштеп чыгуу.

Окуучулардын илимий-изилдөө ишмердүүлүгүн жогорулатуу менен өз алдынча чыгармачылыкта иштөө кесиптик билгичтиктерине ээ болгон болочоктогу дене тарбия мугалимдерин педагогикалык практиканы өткөрүү учурунда кандай критерий, педагогикалык шарттар ыкмалар жана каражаттар аркылуу калыптандыруу керек? деген суроо туулат. Бул проблема көп тармактуу жана татаал экендигин белгилеп кетсек болот. А.Н. Леонтьев ишмердүүлүктү инсандык-социалдык калыптануусунун көрсөткүчү катары карайт [2].

Проблема боюнча изилдөөлөрдүн психологиялык-педагогикалык талдоосу, орто мектепте

өткөрүүлүчү педагогикалык практиканын шартындагы студент-практиканттардын кесиптик ишмердүүлүктөрүнүн мазмунуна, педагогикалык практиканын жобосу, дене тарбиянын окуутунун теориясы жана методикасы, педагогика жана психология, адистик боюнча курстардан алган билимдери керектелүү менен методист жана дене тарбия мугалими тарабынан камсыздандырыла тургандыгы аныкталды. Педагогикалык практика учурунда болочоктогу дене тарбия мугалимдердин илимий-чыгармачыл тажрыйбага ээ инсандык касиеттери өз алдынча ишмердүүлүктөрдү уюштуруу процессинде калыптанат. Мында студент конкреттүү предметтик ишмердүүлүктөрдө, процесске катышып жаткан башка субъекттер өз-ара аракеттенүү менен жеке мамилелерди иш жүзүнө ашырат. Демек, педагогикалык практика учурунда студенттин өзүн-өзү өнүктүрүүсү анын деңгээлинин негизги көрсөткүчү болот.

Эгерде сырткы кесипке калыптануу мазмунду, форманы, схеманы берсе, анда ички кыймыл кесиптик өнүгүүнү берет. Башкача айтканда, педагогикалык кесипке калыптануу көптөгөн объективдүү жана субъективдүү факторлордун өз-ара аракеттенүүсүнүн жыйынтыгы болуу менен болочок дене тарбия мугалимдин өзүнүн кесибин боюнча ишмердүүлүккө даяр болушу болот.

Педагогикалык практика учурунда студенттердин кесипке калыптануусу сырткы жана ички факторлордон көз каранды. Сырткы факторлорго төмөндөгүлөр кирет: билим берүүнүн багыты, студенттик коомдун инсандык өсүүгө карата мамилеси, болочоктогу мугалимдердин кесипке калыптануусун психологиялык-педагогикалык коштоо [6].

Педагогикалык практика учурунда болочоктогу мугалимдердин кесиптик калыптанышынын ички фактору болуп, студенттердин субъективдүү жашоо мейкиндигин чагылдыруучу, өздөрү тарабынан практика учурунда түзүлгөн шарттар кирет. Башкача айтканда студент-практиканттардын мугалимдик кесиптик калыптанышына даяр болуусуна мотивдештирилиши жана педагогикалык ишмердүүлүктөргө субъективдүү позицияга турушу болот.

Чындыгында, студент педагогикалык практика учурунда ар кандай шарттардан көз карандысыз, активдүү субъект катары окуу процессине тиешелүү милдеттерди коюу менен өзүнүн ишмердүүлүгүнүн стратегияларын иштеп чыгат. Биз, субъекттин негизги инсандык өзгөчөлүктөрүнө таяндык. Жаратуу, иштеп чыгуу, өзгөртүү, активдүү иш аракетин, эркиндикте болушу, адамдын өзүндөгү детерминациялык иш-аракеттерге болгон жөндөмдүүлүк бул инсандын сырткы айлана-чөйрөдөн көз карандысыздыгы болот.

Жогорку окуу жайларында педагогикалык практика окуу процессинин курамдык бөлүгү, негизги максаты болуп педагогика, психология, дене тарбияны окутуунун теориясы жана методикасы жана атайын дисциплиналар боюнча теориялык алган билимдерин практикада чыгармачыл колдонууну үйрөтүү.

Педагогикалык практика теориялык окуудан өзүнүн конкреттүүлүгү менен айырмаланат. Ал студенттердин теориялык билимдерин бышыктайт, илимий изилдөөлөрдү жүргүзөт жана педагогикалык тажрыйбаларды жалпылайт, мугалимдик кесиптин коомдогу маанисин ачат, кесиптик билгичтиктерди, көндүмдөрдү калыптандырат жана жогорку окуу жайындагы окуу процессине оң таасир берет.

Педагогикалык практиканы окуу жана тарбия иштерине көндүмдөргө ээ болуучу болочоктогу мугалимдерди даярдоо системасынын курамдык бөлүгү катары карайт [5].

Демек, педагогикалык практикага традициялык ишмердүүлүк катары карабастан, мугалимдин ишмердүүлүгүн өздөштүрүүгө сын көз карашта кароо менен ар кандай өз алдынча баалуу педагогикалык иш-аракеттерди иштеп чыгуу деп мамиле жасоо учурдун талабы.

Жогорудагы окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн жыйынтыгынан педагогикалык практика учурунда дене тарбия мугалимдеринин кесипке калыптануусунун бир катар педагогикалык шарттарын бөлүп алууга мүмкүнчүлүк түзүлдү.

1. Педагогикалык практиканын мазмунун жаңылантуу;

2. Студенттердин педагогикалык практика учурунда кесипке калыптануусун болочоктогу мугалимдердин даярдыктарынын компоненти катары кароо;

3. Педагогикалык практиканы активдештирүүчү мүмкүнчүлүктөрүн ачуу жана баалоо;

4. Педагогикалык практика учурунда болочок дене тарбия мугалимдеринин кесиптик калыптануусунун факторлорун камсыздоо;

5. Практиканын азыркы күндөгү үч түрдө аталып бөлүнүшүнө өз-өзүнчө кароо жана милдеттерин чечүү.

Педагогикалык практиканы уюштурууда иштелип чыккан педагогикалык шарттарды пайдалануу, студенттердин кесиптик калыптануусуна мүмкүнчүлүк түзүлүү менен алардын инсандык жана кесиптик сапаттарга ээ болуусуна алып келе тургандыгын изилдөөлөр көрсөтү.

Мындан сырткары эң негизги себептердин бири мектеп үчүн сапаттуу мугалимдердин даярдалышынын жакшы жолго коюлбагандыгы. Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын 47 жогорку окуу жайларынын 15тен ашыгында орто мектеп үчүн мугалимдер даярдалууда [7].

Коомдун талабы боюнча мектептер ар тараптан билимдүү, логикалык ой-жүгүртүүсү жогору, өз адистигин так билген, өзүнүн кесибине компетенттүү мугалимдерди керектейт [6].

Кесиптик даярдык керектүү билимдерди жана билгичтиктерди талап кылуу менен эмгектенүү процессинде өркүндөйт.

Болочоктогу дене тарбия мугалимдери педагогикалык практикага барганда төмөнкү билим, билгичтиктерге ээ болуп барышы күтүлөт:

✓ окуучулардын психологиялык жана педагогикалык өзгөчөлүктөрүн билүү;

✓ спорттук иш-чаралар жана класстан тышкаркы иштер менен иштей билүүсү;

✓ окутуунун ар кандай методдорун, ыкмаларын жана каражаттарын пайдалана алгандыгы;

✓ дене тарбия сабагын уюштуруунун формаларын билиши;

✓ спорттук педагогикалык чеберчиликти жогорку деңгээлде өркүндөтүүсү;

✓ дене тарбия сабагына педагогикалык жактан талдоо жүргүзүүнү билиши;

✓ компьютердик технологияларды өздөштүрүүсү.

Дене тарбия мугалиминин кесиптик ишмердүүлүгү орто мектепте дене тарбияны окутуунун методдорун өздөштүрүүсү менен тыгыз байланыштуу.

Мына ушул жогоруда айтылгандардын бардыгын педагогикалык практиканы өткөрүү процессинде эске алуу зарылдыгы келип чыгат. Педагогикалык практикада студент дене тарбия мугалиминин окутуу жана тарбиялоо боюнча иш-аракеттерине көз салат, керектүү кесиптик ишмердүүлүккө үйрөнөт. Ал эми активдүү педагогикалык практикада студент жогорку окуу жайында алган теориялык билимдерин практикада колдонот. Окуучулар менен окуу-тарбия иштерин жүргүзөт. Класс жетекчинин милдетин аткарууну үйрөнүшөт.

Студент-практикант мектепте жүрүм-турум эрежесин да сактайт. Ар бир адам үчүн (айрыкча студент-практикант үчүн) жаңы жамаатка (мектеп жамаатына) кирүү кооптонууну жаратат, жаңы шарттар, жаңы талаптар ж.б. Студент-практиканттар үчүн алгачкы бир нече күн чечүүчү мааниге ээ болот (анын келечектеги ишиндеги ийгилик, же оңунан чыкпоо). Мектептин тартибине ыңгайлашып, көнүшүп кетүү зарыл. 1-ден, мектептин жашоо ыргагына кошулганда студент-практиканттарды эмоционалдык жүк басат, 2-ден, жаңы насаатчынын, жаңы жетекчиликтин “сапаттык көзөмөлүнөн” өтүүгө туура келет, бул студент-практикантты психологиялык жактан ыңгайсыздыкка кабылдат. Ошондуктан студент-практиканттар төмөндө көрсөтүлгөн эрежелерди өзүнө калыптандырышы зарыл: тактыкты, кесип талап кылгандай ыңгайлуу жана жарашыктуу кийинүүнү, коммуникативдүүлүктү (жамаатта мурда иштеп жүргөн жана таасири бар, ак пейилдүү адамдар менен таанышуу), өзгөчө кылдаттыкты жана сабырдуулукту, жаркын маанай менен сүйлөшүүнү, тынымсыз эмгектенүүнү, билбегенди суроодон чочулабоону, чыр-чатактардан качууну, көңүлдүү маанайда жүрүүнү ж.б.

Студенттер үчүн педагогикалык практика болочоктогу мугалимдик кесипке калыптануусунун каражаты болуу менен студенттердин кесиптик өз алдынчалыгын өнүктүрүүгө олуттуу таасир берет. Активдүү таанып билүү өз алдынчалыгы ишмердүүлүктөрдүн зарыл формасы болуу менен педагогикалык практика учурунда чыгармачыл инсандын керектүү төмөндөгү сапаттары да калыптанат:

➤ дене тарбияны окутуунун актуалдуу проблемаларын чечүүгө болгон кызыгуусу жогорулайт;

➤ инсандын өздүк таанып-билүүсү болгон өз алдынча изилдөөчүлүк, кесипке багытталган ишмердүүлүктөргө карата жөндөмдүүлүктөрү калыптандырылат;

➤ студенттер болочоктогу кесибинин илимий-изилдөө ишмердүүлүгүнүн дидактикалык маанилүүлүгүн аң-сезимдүү билүүсүнө жетишүү менен кесипке калыптануусуна чыгармачыл мамиле жасайт.

Болочоктогу мугалимдердин кесипке калыптануусунун закон ченемдүү байланыштары:

➤ студенттердин **кесипке** калыптануусу педагогикалык башкаруудан көз каранды **болуу** менен өзүн өнүктүрүүгө багытталган педагогикалык шарттарда ишке ашырылат;

➤ студенттердин кесиптик калыптануусу чыгармачылыкка багытталган маектешүүчү педагогикалык процесстерде эффективдүү болот:

➤ эгерде студент мугалимдин ишмердүүлүгүндө активдүү позицияны ээлесе, анда өзүнүн кесипке калыптануусун толук башкара алат;

➤ эгерде студенттин тандоо мумкүнчүлүгү болуп, анын өзүн-өзү актуалдаштыруу талабы, өсүүгө карата дилгирлиги болсо анда педагогикалык практика ийгиликтүү өтөт [6].

Жогорудагы принциптердин **жана** мыйзам ченемдүү байланыштардын негизинде педагогикалык **практиканын учурунда** дене тарбиячы-студенттердин кесипке калыптануусун аныктоочу төмөндөгү принциптерди бөлүп алдык:

➤ өзгөртүп түзүү принциби, инсандык факторду активдештирүү аркылуу дайыма өзүн-өзү өркүндөтүү;

➤ жекече инсандык жана билим берүү процессиндеги билимдердин **интеграция** принциби.

➤ мында социалдык буюрутмага, мамлекеттик билим берүү стандартына туура келе тургандай жалпы компетенцияга ээ болууну көздөйт;

➤ өз ара байланыш принциби, педагогикалык практика учурунда кесиптик ишмердүүлүктүн, мазмун менен болгон байланышы;

➤ маектешүү принциби, өз-ара аракеттенүү аркылуу мазмунду кеңейтүү жана жаңы идеяларды алуу.

Бул принциптер практиканттардын педагогикалык практиканы өткөрүүнүн формасын, методдорун пайдалануу жана мазмунду өздөштүрүү боюнча үч этап менен ишке ашырылат:

- биринчи этаптын максаты болуп, өзүнүн ишмердүүлүгүнүн маанисине түшүнүү, кесиптик-педагогикалык позициянын негизинде өзүнүн инсандык өзгөчөлүгүн түшүнүү, өзүнүн **ички** сезими менен макулдашуу;

- экинчи этап, системалуу моделдештирүү процессинде кесиптик- педагогикалык позициянын маанисин түшүнүү менен ишмердүүлүктөрдүн маңызын түзүү, бул дүйнөнү таануунун куралы болот;

- үчүнчү этап, болочоктогу мугалимдердин позициясы, баалуулуктардын системасы болуу менен алардын кесиптик ишмердүүлүгүнүн концептуалдык негизи болуп саналат.

Биз бул макалада педагогикалык практиканын кээ бир маселелерине токтолуп кеттик. Эгерде жогоруда айтылган проблемалар чечилсе педагогикалык практиканы уюштуруу жана өткөрүү өз жемишин беришине, кесиптик компетенттүүлүктүн калыптанышына чоң таасир бере тургандыгына ынандык.

Адабияттар:

1. Половникова Н.А., Ширкевич К.А. К основным вопросам организации непрерывной педагогической практики студентов: Методические рекомендации. - Казань: 1985. - 32 с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, подготовки будущих учителей [Текст]. - М.: Политиздат, 1980. - 188 с.
3. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций [Текст]. - М.: Изд-во АПК РСФСР, 1960. - 500 с.
4. Болдырев Н.И. О подготовке студентов педагогических вузов к воспитательной работе [Текст]. - М.: Советская педагогика. – 1972. - №5. - С. 86-90.
5. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя [Текст]. - Ленинград, 1967. - 183 с.
6. Оморов Ш.Д. Математика мугалимдеринин кесиптик билгичтиктерин калыптандырууда педагогикалык практиканын ролу [Текст]. / ОшМУнун жарчысы, 2011. - 128-132-бб.
7. Бабаев Д.Б. Научно-методологические вопросы повышения профессионального уровня учителей. / Республиканский научно-теоретический журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана», №3-4. - Бишкек, 2008. - С. 62-64.
8. Бабаев Д.Б., Сайпидинова Б.А. Проблемы повышения квалификации педагогов в области информационных и коммуникационных технологий. / Республиканский научно-теоретический журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана», №8. - Бишкек, 2013. - С. 59-61.

Рецензент: к.пед.н., доцент Закиров А.